

SEITAP OY
Sami Mäkikyrö
9.8.2007

Aavasaksan lentomäkihanke, Ylitornio
Luontoselvitys

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	3
2. SUOJELUALUEET JA -OHJELMAT.....	3
2.1. Luonnonsuojeluohjelmat.....	3
2.2. Luonnonsuojelu-, vesi- ja metsälain mukaiset suojeltavat kohteet.....	3
3. KULTTUURIYMPÄRISTÖT JA PERINNEMAISEMAT.....	3
4. KASVILLISUUS.....	4
4.1. Vaaran laki.....	4
4.2. Jyrkänne, kivirakka ja vaaran itälaita.....	4
4.3. Uhanalaiset kasvilajit.....	5
5. LINNUSTO.....	5
6. YHTEENVETO.....	5
KIRJALLISUUS	

1. JOHDANTO

Länsi-Lapin alueella on herätelty ajatusta lentomäen perustamiseksi. Lentomäki tulisi sijoittamaan Aavasaksanvaaran itärinteellä. Aavasaksa on jo vanhastaan tunnettu matkailukohde, jossa juhannuksen viettäjät ovat ainakin 1800-luvulta lähtien ihailleet yöttömän yön aurinkoa. Vaaran laella on jo runsaasti matkailuun liittyviä rakenteita sekä linkkimasto. Matkailu on jättänyt jälkensä vaaralle myös siten, että maasto on monin paikoin kulunut. Lentomäen rakentamisen vaikutukset Aavasaksan luonnolle olisivat kuitenkin huomattavasti aikaisempaa suurempia. Aavasaksan luontoon käytiin luontoselvitystä varten tutustumassa kesäkuun lopulla 2007.

2. SUOJELUALUEET JA -OHJELMAT

2.1. Luonnonsuojeluohjelmat

Aavasaksanvaara ei kuulu luonnonsuojelualueisiin tai -ohjelmiin.

2.2. Luonnonsuojelu-, vesi- ja metsälain mukaiset suojeltavat kohteet

Aavasaksan laajat kivikkorakat ja itäpuolen jyrkänne sekä vaaran itärinteen alaosassa virtaavan puron lähiympäristö ovat Metsälain 10§ (metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeät elinympäristöt) mukaisia kohteita.

3. KULTTUURIYMPÄRISTÖT JA PERINNEMAISEMAT

Aavasaksan vaaralla ei ole perinnemaisemakohteita.

Aavasaksa on valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde. Se kuuluu kansallismaisemakohteisiin, joita Suomessa on 27. Aavasaksalla on pitkä kulttuurihistoria. Sen rinteiltä on löytynyt kivikautisia asuinpaikkoja sekä pohjoisrinteeltä kvartsilouhos. Kirjoitettu historia alkaa 1700-luvulta, jolloin ranskalaisen Maupertuis´in retkikunta teki vaaran laelta mittauksia. Vaaran laki siirtyi valtion omistukseen 1878 ja nimettiin kruununpuistoksi. Sinne rakennettiin 1882-83 ns. Keisarinnamaja, joka entisöitiin 1980 museoviraston toimesta. Museovirasto ja metsähallitus on suojellut Aavasaksan laen pohjoisosassa sijaitsevan vanhan tanssilavan. Näiden lisäksi alueella olevista rakennuksista on mainittava myös Torniolaisen apteekkari Vilénin 1912 rakennuttama kioski sekä vuonna 1927 rakennettu ja 1999 uudistettu Aavasaksan Paviljonki, jossa toimii kahvila.

Suomen valtioneuvosto on esittänyt vuonna 2004 Unescon maailmanperintöluetteloon nk. Struven mittausketjua yhdessä kymmenen muun valtion (Norja, Ruotsi, Suomi, Venäjä, Viro, Latvia, Liettua, Valko-Venäjä, Ukraina ja Moldova) kanssa. Suomesta kohteeseen on valittu kuusi mittauspistettä, joista yksi on Aavasaksa.

4. KASVILLISUUS

4.1. Vaaran laki

Aavasaksan lakialueen (kalotin) maaperä on moreenia. Alueen kasvillisuustyyppi on mustikkatyyppin tuore kangas. Paikoin tavataan karumpaa, puolukkatyyppin kuivahkoa kangasta. Puuston valtapuina ovat vanhat (n. 400 vuotta) männyt ja näitä hieman nuoremmat kuuset. Osassa lakea kuusta on enemmän kuin mäntyä. Vanhan metsää leimaa alueelle antavat vanhat, usein huonokuntoiset, koivut, kelottuneet männyt ja kuolleet kuuset.

Pensaskerroksessa kasvavat katajat sekä pihlajan ja kuusen taimet. Kenttäkerroksen valtalajeja ovat mustikka, puolukka ja variksenmarja. Teiden ja pysäköintialueiden sekä polkujen vieriltä tapaa myös kulttuurivaikutteisia kasvilajeja, esimerkiksi maitohorsmaa. Pohjakerroksen tyypillisimpiä lajeja ovat poronjäkälä ja seinäsammal.

Vaaran laen kasvillisuus ja maasto on aika pahoin kulunutta, joten voidaan olettaa, että alueella mahdollisesti aikaisemmin eläneet, huonommin kulutusta kestävät kasvilajit ovat sieltä aikojen kuluessa hävinneet.

4.2. Jyrkänne, kivirakka ja vaaran itälaita

Aavasaksan ollessa vielä saari jääkauden jälkeisissä merissä vesi huuhteli vaaran rinteiltä hedelmällisen maan syvemmälle, alueille, jotka nykyään ovat vaaran alempia rinteitä. Jäljelle jäi isosta louhikosta muodostunut kivirakka, josta ainakaan putkilokasvien on mahdoton löytää elintilaa. Tilanne on sama vaaran itäreunan jyrkänten kohdalla. Vaaran alemmat rinteet ovat puolestaan rehevää kasvuympäristöä, jossa riittää ravinteita ja vaaralta peräisin olevaa vettä, sitä rehevämpää mitä alemmille ja loivemmille rinteille mennään. Rakan reunassa metsätyyppi on vielä lähinnä mustikkatyyppin tuoretta kangasta ja maaperä varsin louhikkoista, mutta varsin nopeasti alaspäin siirryttäessä metsä muuttuu alueella sijaitsevassa loivassa notkelmassa mustikka-oravanmarjatyypin lehtomaiseksi kankaaksi, joka on pääosiltaan hakattu. Notkelman etelä- ja pohjoispuolella metsä on mustikkatyyppin tuoretta kangasta. Vanhan tien itäpuolella notkelma muuttuu rämeeksi. Suon pohjoisosassa virtaa puro, jonka ympäristö on pusikkoista. Rämeen eteläreunassa on kapea korpivyö.

Alueen tuoreissa mustikkatyyppin kangasmetsissä pääpuulajeja ovat mänty ja kuusi. Vanhinta puustoa löytyy aivan rakan reunasta. Muu osa alueesta kasvaa hakkuiden jäljiltä eri-ikäistä puustoa, missä on myös koivua runsaasti. Pensaskerroksen lajeja ovat kataja ja pihlajan sekä valtapuulajien taimet. Kenttäkerroksen kasvilajeja ovat mm. mustikka, puolukka, variksenmarja, metsäimarre, oravanmarja, ruohokanukka, metsäkorte ja lillukka. Pohjakerrosta hallitsevat seinä- ja kerrossammal sekä nahkajäkälä.

Oravanmarja-mustikkatyyppin metsän pääpuulajit ovat kuusi, koivu ja haapa. Seassa kasvaa joitakin mäntyjä. Puusto on nuorta. Kenttäkerroksen kasvilajeja ovat oravanmarja, mustikka, metsäkorte, metsäimarre ja riidenlieko.

Teiden välissä olevan rämeen puulajeja ovat mänty, koivu ja kuusi. Korkean varvikon muodostavat vaivaiskoivu, suopursu ja juolukka. Mättäillä kasvaa hillaa ja mustikkaa. Pohjakerroksen valtalaji on rahkasammal.

Notkelman pohjalla virtaa puro, joka saa vetensä vaarasta. Puron alkupäässä ei ole kuitenkaan havaittavissa selvää lähdettä. Puro on paikoin hiekkapohjainen. Puron varrella puusto on kuusi- ja koivuvaltaista, vanhan tien alapuolella, puron varren tulesa kosteammaksi, tavataan myös raitaa ja harmaaleppää. Alempana puron varsi myös pusikoituu pajujen lisääntyessä. Mättäillä kasvaa mustikkaa, metsäkortetta, hillaa, oravanmarjaa, vanamoja, puolukkaa ja ruohokanukkaa sekä joitakin nuokkotalvikkeja. Pohjakerroksessa on runsaasti rahkasammalta ja vesirajassa kiiltolehväsammalia. Vanhan tien alapuolella, puron varren muuttuessa vetisemmäksi, esiintyy lisäksi rentukoita, kurjenjalkoja ja raatetta.

4.3. Uhanalaiset kasvilajit

Alueelta, jolle vaaralle tulevaa lentomäkeä suunnitellaan, löytyy yksi uhanalaisen kasvilajin esiintymä. Alueellisesti uhanalainen tunturikiviyrtti kasvaa Aavasaksan vaaran laella kalliojyrkänteen halkeamassa. Tämä esiintymä tulee ottaa yleiskaavan muutoksessa huomioon niin, että se ei vaarannu.

5. LINNUSTO

Aavasaksan laella tavattiin korppeja, västäräkki, metsäkirvinen, laulurastas, hömötiaisia ja pyy. Jyrkänteellä pesii tuulihaukkapari. Kivirakassa varoitteli kulorastas. Alempana rinteellä lauloivat pajulintu, peippo ja laulurastas, ja tienvarren varttuneessa kuusikossa punarinta. Rinteen kosteassa norossa törmättiin pyyppökuueeseen.

Tavatuista lajeista tuulihaukka kuuluu Suomen uhanalaisuusluokituksessa vuodelta 2000 silmällä pidettäviin lintulajeihin ja pyy EU:n lintudirektiivin liitteen I –lajeihin. Linnustoa tarkasteltiin vain päivällä, joten alueella esiintyvät lähinnä yöllä liikkuvat linnut ovat voineet jäädä havaitsematta. Esimerkiksi huuhkajalle vaaran kalliojyrkänte on tyypillinen pesimäpaikka.

6. YHTEENVETO

Aavasaksan vaaran linnustossa ja kasvillisuudessa ei ilmennyt mitään erityisen omaleimaista. Vaaran suurimmat arvot ovatkin sen pitkässä kulttuurihistoriassa ja varsinkin sen ainutlaatuisessa maisemassa sekä pinnanmuodoissa ja maaston rakenteessa, joita komeampia on vaikea löytää. Ennen kuin lentomäkihanke etenee yleisestä tarkemman suunnittelun asteelle ja toteutukseksi, tulisi myös kalliojyrkänte ja sen alapuolinen laaja kivirakka tutkia tarkemmin. Nyt niitä tarkasteltiin vain kauempaa niiden vaikeakulkuisuuden takia. Oikeilla varusteilla (kalliokiipeilyvälineet) ja taidoilla ne lienevät tutkittavissa. Samoin tulisi selvittää alueen mahdollinen pöllöpopulaatio. Parhaiten tämä tapahtuu kevättalvella pöllöjen soidinaikaan.

Kirjallisuus

- Kalpio, S. ja Bergman, T. 1999: *Lapin perinnemaisemat*. –Lapin ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 116.
- Lokio, J. 1997: *Lapin kulttuuriympäristöohjelma*. – Lapin ympäristökeskus. Rovaniemi 1996.
- Maa- ja metsätalousministeriö 1981: *Valtakunnallinen soidensuojelun perusohjelma*.
- Maa- ja metsätalousministeriö 1982: *Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma*.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: *Suomen lajien uhanalaisuus 2000*. –Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 432 s. Uhanalaisten lajien II seurantatyöryhmä. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=475&lan=fi>, 29.11.2004.
- Rauhala, Pentti 1994: *Kemin-Tornion seudun linnusto 2*. – Raahen Kirjatyö Oy, Raah.
- Vanhon metsien suojelutyöryhmä 1998: *Vanhon metsien suojelu Pohjois-Suomessa. Vanhon metsien suojelutyöryhmän osamietintö III. Osa II: kartat*. –Suomen ympäristö 152. Suomen ympäristökeskus.
- Ympäristöministeriö 1984: *Valtakunnallinen harjajensuojeluohjelma*. — Ympäristön- ja luonnonsuojeluosaston julkaisu D:6. Ympäristöministeriö
- Ympäristöministeriö 1989: *Valtakunnallinen lehtojensuojeluohjelma, kartat*. – Ympäristöministeriön ympäristönsuojeluosaston sarja C/44/1989. Ympäristöministeriö.
- Ympäristöministeriö 1991: *Rantojensuojeluohjelman alueet*. –selvitys 97.